

Beredskabsplan ved dødsfald og dødelig sygdom august 2018

28-08-2018

Beredskabsplan ved dødsfald og dødelig sygdom

Indledning:

Denne plan skal opfattes som et forslag til et "kriseberedskab", der kan anvendes, når der sker en tragisk hændelse.

Vi har ofte tendens til at skyde problemerne vedrørende sorg og død fra os i håb om, at noget sådant ikke sker hos os.

Statistikkerne fortæller dog klart, at der er al mulig grund til at formode, at man i en daginstitution flere gange vil komme til at stå over for sorg ved dødsfald og alvorlig sygdom blandt børn, forældre og medarbejdere.

Da der aldrig vil være to situationer der er ens, skal planen ikke betragtes som en færdig opskrift på, hvad man skal gøre hvis det sker.

En daginstitution er en arbejdsplads med en opgave der skal løses, professionelt og med en høj grad af tilstedeværelse. Det er derfor også vigtigt at krisesituationer håndteres, således at børn og forældre, kun påvirkes af den konkrete situation, i det omfang de berøres af den.

Formålet med planen er, at give en række handlingsforslag til overvejelse, som det kan være relevant at foretage i en situation, hvor man ofte står usikker og forvirret, og med krav fra flere sider om at foretage en række fornuftige handlinger her og nu.

Det er alment kendt, at mennesker i sorg og krise ofte føler sig alene og isolerede. Det er vores håb, at dette materiale kan skabe grundlag for en erkendelse af, at der i en krisesituation skal snakkes og handles – ikke ties.

Det kan anbefales, at tage denne plan op på et personalemøde og drøfte, om der er særlige forhold i institutionen man skal være opmærksom på, hvis planen bliver aktuel.

Børneområdet 2018

Et barns alvorlige sygdom

Når institutionen får kendskab til, at et barn lider af en dødelig sygdom, afholdes et møde med barnets forældre, stuepædagogen og lederen og evt. en psykolog fra PPR, hvor det aftales hvilken rolle institution skal udfylde i det videre forløb omkring barnet.

- Hvorledes kan institutionen give barnet den bedst muligt hjælp og støtte i den kommende svære tid?
- Skal barnet have psykologisk hjælp fra PPR?
- Samtykke fra forældrene til, at personalet fortæller de andre børn og forældre om deres barns situation?
- Det overvejes om personalet har brug for støtte/hjælp af andre fagpersoner f.eks. psykologer.

Et barns pludselige død

Den, som først bliver vidende om dødsfaldet, underretter daginstitutionens ledelse

Lederen tager kontakt til barnets forældre (evt. på besøg) for at få informationer om hændelsen, og så vidt muligt indgå aftaler om, hvad institutionen skal foretage sig.

Lederen indkalder hurtigst muligt til et personalemøde (evt. stue- eller afdelingsmøde) hvor fakta vedrørende hændelsen fremlægges sammen med et forslag til handlingsplan, som blandt andet kan indeholde følgende:

- Bestyrelsesformanden og Børne- og Uddannelsesforvaltningen orienteres om hændelsen.
- Børne samles på stuerne, hvor stuepædagogen evt. sammen med lederen fortæller og samtaler med børnene om det skete.
- Der kan afholdes en lille mindehøjtidelighed med blomster og lys på bordet, hvor der synges et par sange/salmer eller læses en relevant børnebog. (Se bilag 4)
- Børnene opfordres til at snakke og lave tegninger om deres tanker og følelser ved den tragiske hændelse.
- Flaget på halv stang.
- Pædagogerne bør være opmærksomme på det enkelte barns reaktioner resten af dagen, og ikke lade nogen udenfor opsyn.
- Gruppens forældre orienteres ved børnenes afhentning.
- Institutionens øvrige forældre orienteres skriftligt på NEM-Intra, så vidt muligt samme dag.
- Institutionen sender en hilsen med en buket blomster og evt. børnetegninger til forældrene.

I den nærmeste tid derefter bør følgende overvejes:

- Besøg i hjemmet af stuepersonalet, lederen og evt. en lille gruppe børn.
- Dødsannonce eller mindeord i avisen fra institutionen.

- Deltagelse i begravelsen af personale og børn med egne forældre efter aftale med de efterladte forældre.
- Bårebuket/krans fra institutionen.
- Mindehøjtidelighed på barnets stue/afdeling/hele institutionen på begravelsesdagen med blomster og lys på bordet, samtale om hvad der sker ved begravelsen, et par sange og flaget på halv stang.
- Besøge barnets gravsted (og evt. ulykkessted) med barnets nærmeste kammerater. Tale om det skete og lægge blomster.
- Lade barnets personlige ting som garderoberum, skuffe, ophængte tegninger og fotos m.m. blive en tid på institutionen.
- Opfølgning efter aftale med forældrene.
- Afholdelse af et forældremøde med sorg og krise som tema – evt. med oplæg fra psykolog.
- Tage spørgsmålet om livet og døden om som et tema i grupperne snarest muligt (se litteraturliste).
- Personalet er opmærksomme på børnenes, deres egne og kollegers følelsesmæssige reaktioner i de næste måneder, og sørge for at få talt ud om deres tanker og følelser.
- Personale med særlig tilknytning til barnet kan tilbydes støtte fra lederen eller en god kollega i en periode derefter.
- Psykolog eller præst kan tillige være ressourcepersoner i bearbejdningsfasen derefter.

Alvorlig sygdom i barnets nærmeste familie:

Når en daginstitution får meddelelse om alvorlig sygdom i familien, aftaler lederen eller primærpædagogen med familien, hvordan resten af institutionen orienteres.

De primærvoksne i institutionen samarbejder tæt med familien om barnet, dets reaktioner og hvordan institutionen forholder sig.

Lederen sørger for, at personalet i institutionen har mulighed for at støtte de primærvoksne omkring barnet.

Der skal tilstræbes åbenhed omkring sygdommen.

Dødsfald i barnets nærmeste familie

Når lederen får meddelelse om dødsfaldet, aftaler lederen eller primærpædagogen med familien, hvordan resten af institutionen orienteres.

Når alle er orienteret sættes flaget på halv stang (aftale med familien)

Primærpædagogen aftaler med familien, hvordan de første dage gribes an.

Barnet som har mistet

Gruppen som er omkring barnet

De primærvoksne i institutionen samarbejder tæt med familien om barnet, dets reaktioner og hvordan institutionen forholder sig.

Lederen sørger for, at personalet i institutionen har mulighed for at støtte de primærvoksne omkring barnet.

Der skal tilstræbes åbenhed omkring dødsfaldet.

Institutionen sender opmærksomhed til begravelsen fra institutionens personale.

Dødsfald (personale)

Lige efter dødsfaldet:

- Lederen underretter personalet ved fælles information. Der må være tid til, at de, der har ønske om /behov for at sunde sig, kan gøre det. Der må eventuelt indkaldes vikarer.
- Overvej om børnene skal have besked samme dag som personalet, hvis personalet er meget berørt.
- Børnene informeres af stuepædagogen. Ledelsen forbereder pædagogerne med afsæt i følgende:
 - Tal konkret om det der er sket. Lad børnene tale om deres tanker og følelser.
 - Beskriv et forløb som hjælper børnene til at forstå hvad der er sket. Eks: ... var syg i lang tid. Derfor har hun ikke været her. Til sidst blev hendes hjerte for træt og hun døde. Nu skal hun begraves.
 - Det er en god ide at pædagogen øver sig lidt på forklaringen, og forbereder sig på de mange konkrete spørgsmål, som kan komme.
 - Det er fint at vise børnene, at man selv er ked af det
- Når børnene har fået besked, samles alle evt. ved flaget, der hejses på halv stang. Evt. kort højtidelighed med 1 minuts stilhed og sang/salme.
- Ledelsen informerer alle forældre via NemIntra. Forældre til de berørte børn orienteres mundtlig ifm afhentning, samt informeres særligt via Nem.
- På et kort personalemøde drøftes de konkrete opgaver i forbindelse med dødsfaldet, bl.a. kontakterne til de pårørende.

Om begravelsen:

- Lederen informerer personalet om de pårørendes ønsker vedr. børns/ansattes deltagelse i begravelsen.
- De berørte børn får en kortfattet meddelelse med hjem om børnenes deltagelse i begravelsen. Det er vigtigt, at børnene er sammen med deres forældre under begravelsen. (Forslag til informationstekst: Se bilag 5 og 6).

- Tal indgående med børnene om alt det, som skal foregå ved begravelsen.
- På begravelsesdagen hejses flaget på halv stang til begravelsen har fundet sted, herefter på hel stang.
- Ledelsen sørger for en hilsen fra institutionen.

Opfølgning:

- Vigtigt med kollegial støtte og hjælp
- Vær opmærksom på forskellig sorgreaktion hos børnene. (Se bilag 2)
- Se sorgens fire stadier. (Se bilag 1)
- Samtaler på stuen, hvor man sætter ord på tanker og følelser i forbindelse med det skete, vil fortsat have stor betydning (Se bilag 4).

Dødsfald (ægtefælle/barn til ansat)

Ledelsen kontakter den ansatte. Arbejdspladsen informeres herefter efter aftale med den ansatte.

Begravelse: Deltagelse skal være mulig, hvis den ansatte ønsker det. Institutionen sender en hilsen.

Ulykker på institutionen

Forholdsregler på ulykkesstedet:

- Den/de der først er til stede minimerer omfanget af ulykken samt sørger for at holde børnene væk fra ulykkesstedet. Lederen underrettes hurtigst muligt.
- Pædagogerne registrerer og tager sig specielt af dem, der har været vidner til ulykken. Om nødvendigt skal børn og personale have krisehjælp.

Underretning:

- Lederen underretter barnets forældre om ulykken, men ikke om følgerne. Ved ulykker med dødelig udgang underrettes familien af sygehus eller politi.
- Ledelsen kontakter Børnechefen vedrørende håndtering af pressen.
- Lederen informerer personalet
- Lederen underretter Børne- og Uddannelsesforvaltningen og forældrebestyrelsesformanden.
- Ledelsen kan evt. rette henvendelse til Kolding Kommunes krisepsykologiske beredskab.
- Pædagogerne informerer børnene. Tal åbent og konkret om det, som er sket. Lad børnene snakke om de, de tænker og føler. Pædagogerne sørger for, at alle forældre informeres mundtligt ved afhentning, ligesom alle får en kortfattet skriftlig information med hjem.

Opfølgning:

- Registrer nøje eventuel fravær efter ulykken.
- Find ud af, hvem der har været vidne til ulykken.
- Børnene skal have ærlige oplysninger om, hvad der er sket.

Reaktionsmønstrene efter en ulykke er ikke ens. Vær opmærksom på, at mange som ikke umiddelbart ser ud til at reagere, kan få reaktionerne senere. Børn, som har behov for det, skal tilbydes særlig efterbehandling.

- Ved skader, der fører til længere sygehusophold, holder pædagogen kontakt med hjemmet og sygehuset.
- Hvis et barn får varlige men efter ulykken, følges dette specielt op af pædagogen med henblik på tilbagevenden til institutionen.
- Vedrørende pressen, deltager institutionen ikke med billeder o. lign. – ej heller personlige interviews.

Et barn eller en medarbejder fratages livet.

Når en person fratages livet, som en del af en kriminel handling er der særlige forhold som gør sig gældende:

- Daginstitutionens ledelse underrettes af BUF.
- PPR vil være part i sagen fra dag 1.
- Der vil i sagens natur være mange ting, der ikke kan orienteres om. Viden om sagen, som ikke er frigivet af politiet. Der vil derfor være mange ubesvarede spørgsmål og dermed mere uro.

Politiet vil lave deres undersøgelse som kan indbefatte et interview/samtale med ledelsen eller medarbejdere i institutionen

Hvis det er én af forældrene, der har forårsaget dødsfaldet, vil kontakten til forældre være anderledes.

Informationsstrømmene ved den slags "sensations" hændelse kan ikke styres. Facebook og lokalviden overhaler en organiseret/struktureret informationsplan. Så det er meget vigtigt at ledelsen er helt klar på kommunikationsvejene. Ex. ved at lukke ned for/afstå for at følge info-strømmen på de sociale medier.

BUF, ledelsen og PPR stykker den første tid sammen i et samarbejde.

- Personalet orienteres med det samme.
- Bestyrelsen orienteres særskilt om hvilken procedure, der er aftalt.
- Hvordan – og om hvad orienteres forældre og børn?
- Hvordan takles en evt. pågående presse?
- Personale og forældre tilbydes samtaler med psykologer fra PPR
- Familieafdelingen kan have haft samarbejde omk. barnet og vil derfor lave deres opsamling.

Opmærksomhedspunkter:

- Vær tilstede som ledelse hele tiden den første uge. I har her mulighed for at dæmme op for selvskabte historier og være tilstede for dem, der har brug for det.
- Lav så åben en kommunikation mellem ledelse, andre instanser og personalet, som muligt.
- Vær opmærksom på hele personalegruppen. Medarbejdere der ikke havde primær kontakt til barnet, kan være meget ramt.
- Kommuniker enkelte faglige "råd" til forældre – løbende som hændelsen nu udvikler sig.
- Vær ekstra opmærksom på hvad/hvordan vi som voksne vil formidle til børnene – det er langt lettest at være ærlig og åben (dog med h.t. børns alder). I dette tilfælde er det godt at have en fælles udmelding. Vær ikke nervøs for børns reaktioner; men vær tilstede når deres spørgsmål kommer.
- Det er ikke sikkert at mindehøjtidelighed etc. giver mening.

Bilag 1:

Sorgens fire faser:

Chokfasen:	Varer fra et øjeblik til nogle døgn
Reaktionsfasen:	Kan vare i flere uger
Bearbejdningsfasen:	Kan vare i over et år
Nyorienteringsfasen:	Vil bestå hele tiden, Individet vil leve med et ar på sjælen, Som aldrig forsvinder.

Chokfasen

Chokfasen kan vare fra et kort øjeblik til flere døgn. Under chokfasen holder personen af al kraft virkeligheden på afstand. Ofte kan den, der er blevet ramt, virke behersket på overfladen, men under den er alt kaos. Vedkommende kan bagefter have svært ved at huske, hvad der er blevet sagt eller sket.

Reaktionsfasen

Reaktionsfasen kan siges at begynde, når den ramte tvinges til at erkende det skete. Der sker her en voldsom omstilling af hele det psykiske apparat, som har til opgave at integrere virkeligheden på en så funktionel måde som muligt.

Bearbejdningsfasen

Denne fase indtræder måske et halvt til et helt år efter traumet. Nu begynder individet atter at vende sig mod fremtiden i stedet for, som tidligere, at være totalt optaget af traumet og det forgangne.

Nyorienteringsfasen

Nye interesser har erstattet det tabte. Den vaklende selvfølelse er blevet genoprettet, de skuffede forhåbninger er blevet bearbejdet. Alt dette sker under forudsætning af, at vedkommende har kunnet arbejde sig igennem krisen.

(Kilde: Johan Cullberg: Krise og udvikling).

Bilag 3

Sorgreaktioner hos børn der mister

Børn, der har mistet en forælder eller en anden nærtstående, viser sorg på mange forskellige måder. Nogle reagerer med vrede, andre bliver stille og indesluttede. Nogle børn græder meget, andre græder ikke. Søskende reagerer ofte forskelligt på et dødsfald.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at et barn, som trækker sig ind i sig selv, har et lige så stort behov for støtte som et barn, der giver udtryk for sine følelser på en mere direkte måde.

Nogle af de mest almindelige sorgreaktioner hos børn, når de mister en nærtstående, er:

- Angst
- Søvnproblemer og fysiske gener
- Tristhed, længsel og savn
- Vrede og opmærksomhedskrævende adfærd
- Skyld, selvbebrejdelse og skam
- Regressiv adfærd eller øget modenhed
- Social tilbagetrækning

Angst og vrede

Angst er en af de mest almindelige sorgreaktioner hos børn, der mister. Når far eller mor dør forsvinder trygheden. Børn frygter og bekymrer sig naturligt nok om, hvad der skal eller kan ske i fremtiden og med den forælder, der er tilbage.

Når det skete med far, kan det så også ske med mor? Og hvem skal så passe på mig?

Vrede er også en almindelig sorgreaktion hos børn. For eksempel vrede mod den der døde, mod Gud for at lade det ske, eller mod sig selv eller andre for ikke at have forhindret dødsfaldet. Nogle børn bliver meget aggressive, fordi de føler sig svigtede. Vreden er som gråden en sund reaktion, og det er vigtigt, at barnet får lov til at vise disse følelser.

Vær særlig opmærksom, hvis barnet:

- Bliver overdrevent føjeligt
- Isolerer sig
- Får adfærdsproblemer
- Ikke leger
- Er overdrevent ængsteligt eller pessimistisk
- Har skræmmende fantasier

Reaktioner hos mindre børn (0-6 år)

Et barn under 6 år kan godt vise sorg og græde ved et dødsfald, men barnet forstår ikke til fulde, hvilke konsekvenser en livstruende sygdom eller et dødsfald har. Det lille barn opfatter ikke døden som endelig. Han eller hun kan derfor ikke forstå, at en forælder, der er død, ikke vender tilbage. Barnet vil derfor føle sig forladt, og kan reagere voldsomt, hvis en forælder dør. Selv små børn under 2 år kan reagere på et dødsfald i familien. *(Kilde: Kræftens bekæmpelser)*

Bilag 4:

Litteratur om børns sorg og tab:

Listen er et udvalg af Koldingbibliotekernes bøger for børn og voksne.

Kontakt gerne biblioteket og beskriv det aktuelle behov, så samler vi relevant materiale til jer.

Børnebiblioteket har også en emnekasse med 10 billedbøger om døden.

Bøger for voksne:

13.43 **At forstå sorg:** teoretiske og praktiske perspektiver. Jesper Roesgaard Mogensen, Preben Engelbrekt. Samfundslitteratur, 2013.
Vejledning til professionelle i at forstå de sorgreaktioner der kan opstå hos børn og unge, der mister deres forældre eller hvis forældre er ramt af svær sygdom

13.43 Dyregrov, Atle **Sorg hos børn:** en håndbog for voksne. Dansk psykologisk Forlag, 2007.

13.43 Finger, Gertraud **Børns sorg.** Socialpædagogisk Bibliotek, 2006.

13.43 **Kender du et barn som har mistet?** 25 tekster om at miste, skrevet til børnene og deres pårørende. Red. Jonathan Løv. Mellemgård, 2006

13.17 **Må man være glad når man er ked af det?:** verdens bedste snakkebog til børn. Helene Christensen m.fl. 2011. Snakkebog til børn, der kan få hjælp til at sætte ord på svære følelser i forbindelse med død, tab og sorg.

13.43 **Når børn mister:** en guide for ansatte i institution og skole.
Christina Grønbeck og Klavs Holm, Børns Vilkår, 2003.

13.43 **Når små børn sørger:** et inspirationsmateriale til arbejdet med de 0-6-årige børn i børnehave, vuggestue og dagpleje. Per Bøge og Jes Dige, Kræftens Bekæmpelse, 2006.

13.43 **Omsorg: handleplan 0-6 år:** et idékatalog for vuggestuens, børnehavens og dagplejens møde med børn i sorg.
Per Bøge og Jes Dige. Kræftens Bekæmpelse, 2005.

13.43 **Sorgens ansigt:** den nødvendige samtale med børn i sorg.
Jes Dige m.fl. Kræftens Bekæmpelse, 2004.

Billedbøger for børn:

Engelhardt, Susanne: **Mor er en engel.** Krogshs Forlag, 2004. Sofies og Jonas' mor har kræft og skal dø. Efter begravelsen er de kede af det, men det hjælper at mor nu er en engel, der våger over dem. Og så er der de gode minder.
Fra 4 år

Erlbruch, Wolf And: **Døden og tulipanen.** Høst, 2007.
And møder Døden, og får ham som følgesvend. Døden er faktisk rigtig venlig. And hjælper Døden, da han fryser, og Døden hjælper And i den allersidste kulde.
Fra 4 år

Fløe, Jeanne **Farvel mormor.** Klematis, 1997.
Leas mormor bliver syg af kræft og dør. Lea er med på hospitalet og til begravelsen.
Sammen med morfar besøger hun gravstedet og lægger blomster.
Fra 5 år

Hole, Stian **Annas himmel.** Høst, 2013.
Lille Anna har mistet sin mor og livet gør ondt. Så Anna vender sin verden på hovedet og tager far med ud på en fantasifuld og eventyrlig rejse, helt ud til bunden af himlen.
Fra 4 år

Nijssen, Elfi **Benjamin.** Turbine, 2009.
Jonas er super glad. Han har fået en lillebror, Benjamin. Men efter kort tid bliver Benjamin syg og dør. Intet er som før - alle er kede af det, og Jonas synes ikke at mor og far er som før.

Fra 4 år

Scharenberg, Lucy **Da bedste ikke var der mere.** Klematis, 2010.

Lillis erindring om bedstemor er tæt knyttet til mælkebøtteblomsten, og det giver hende mulighed for at bearbejde sin sorg gennem en indsigt i naturens kredsløb

Fra 4 år

Scherfig, Lilja **Peter og postbuddet.** Fahrenheit, 2010.

Peters bedstefar er død. Peter synes ikke, at han har sagt farvel, så han venter på brev fra ham. Han betror sig til det rare postbud. Sammen oplever de solnedgangen som en hilsen fra bedstefar.

Fra 4 år

Schneider, Antonie **Som en fugl.** Lamberth, 2010.

På sine gamle dage flytter bedstemor ind hos Lasse og Lena. Med sig har hun fuglen Chaja. En dag finder de Chaja død i sit bur og bedstemor fortæller, da de spørger, at hun også snart skal dø.

Fra 3 år.

Sels, Tannia **Aldrig mere og for altid.** Klematis, 2000.

Lottes far er død. Hvad betyder det, at far aldrig kommer mere. Og hvorfor er mor så forandret. Lotte og mor udtrykker sorgen ved at miste, men også troen på, at alt bliver godt igen – men anderledes.

Fra 4 år

Vernelen, Aag **Et sted nær salaten** . Turbine, 2011.

Flora og mor er i haven, da en sort fugl flyver ind i vinduet. Solsorten dør, ligesom Floras far er død. Mor og Flora begraver fuglen i haven og holder en mindefest

Fra 3 år

Bilag 5:

Til _____

Institutionen har i dag modtaget den sørgelige meddelelse, ater død.

Dette er naturligvis noget, som vi alle i institutionen – både børn og voksne - berøres stærkt af.

I de nærmeste dage vil vi derfor bruge megen tid på at tale om det, der er sket.

Det vil være af stor betydning for børnene, at man også i hjemmet taler åbent om det indtrufne.

Hvis der bliver brug for yderligere oplysninger eller hjælp, er I velkomne til at kontakte os.

Pædagog

leder

Bilag 6:

Til forældrene i _____

Det er besluttet, atbegravelse finder sted _____dag den _____ kl. _____.

I forståelse medfamilie, vil børnene kunne deltage i begravelsen.

Deltagelsen er naturligvis frivillig, men det vil være godt, hvis så mange som muligt deltager. Dette kan være af stor betydning for bearbejdningen af sorgen i den nærmeste fremtid.

Institutionens personale vil også deltage, men det er vigtigt, at børnene også har en anden voksen med sig.

Pædagog

leder

